
BALKANLAR'DA OSMANLI İMGESİ: KOSOVA ÖRNEĞİ - 12 EYLÜL 2011

Erhan TÜRBEDAR

12.04.2009

Dr. Erhan Türbedar

TEPAV, 10 Eylül 2011

Ağustos 2011'de Kosova gündemine damgasını vuran konulardan birisi, Kosova tarih kitaplarındaki Osmanlı ve Türk imgesine ilişkin tartışma oldu. Tartışmayı başlatan, Kosova'da temaslarda bulunan Milli Eğitim Bakanı Ömer Dinçer'in, Kosova'daki tarih ders kitaplarından Osmanlı ve Türkler hakkındaki olumsuz ifadelerin çıkartılması gerektiği yönündeki sözleriydi. Bunun üzerine Türk-Arnavut ilişkilerini değerlendiren birçok yazı yazıldı, ayrıca konu canlı yayınlarda da tartışıldı. Arnavutlar'ın Osmanlı Devleti içindeki konumunu olumlu değerlendirenler var olduysa da, yazı ve tartışmalarda Osmanlı'ya ilişkin tarihi yanılgılarla dolu ifadeler ağır bastı. 26-27 Ağustos tarihlerinde Kosova'da resmi ziyaret için bulunan Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, Kosova tarihçilerinin soğuk savaş tarihçiliği ve ideolojik tarih yazımından kurtulmaları gerektiği yönünde mesaj verdi.

Arnavutlar Osmanlı Devleti'nde ayrıcalıklı bir konuma sahipti. İslam'ı benimsemeleriyle birlikte Arnavutların çıkarları, Osmanlı Devleti'nin çıkarları ve sürekliliği ile bütünleşmişti. Bilal Şimşir'e göre, Osmanlı Devleti'nde hizmet vermiş olan sadrazamlardan 28'i Arnavut asıllıydı. Tarihçi Dennis P. Hupchick, Osmanlı döneminde Arnavutlar'ın genel ayaklanmasını gerektiren nedenlerin var olmadığına dikkat çekiyor. Ünlü Balkan tarihçisi Noel Malcolm ise, 1878'den önceki dönemde bağımsız Arnavut devletinin kurulmasını genellikle yurtdışındaki Arnavutlar'ın talep ettiklerini savunuyor. Diğer taraftan Charles ve Barbara Jelavich, Arnavutlar'ın 1912'ye kadar Osmanlı'dan bağımsızlık talep etmediklerini ve özerklik talebiyle yetindiklerinin altını çiziyor. Onlara göre, komşu ülkelerin Arnavut topraklarını istila edilebileceğinden endişelenen Arnavutlar, Osmanlı Devleti'nin parçalanmasına sıcak bakmıyordu. Gerçekten de, Osmanlı Devleti'nin çözülme sürecinden en fazla etkileneler arasında Arnavutlar da bulundu.

Modern Arnavut ulusunun inşa edilmesi sürecinde Batılı bir Arnavut kimliğinin geliştirilmesi tercih edilince, Arnavutlar tarihlerini Osmanlı geçmişinden arındıracak şekilde yeniden yazmaya başladı. Böylece Arnavut tarih kitaplarında Osmanlı/Türk karşıtlığı geliştirildi. Malcolm'un belirttiği gibi, sırf artan vergileri veya baskıcı görevlileri protesto eden bazı isyanları bile Arnavut tarihçileri, Osmanlı'ya karşı yürütülen ulusal kurtuluş mücadelesi olarak yansıtmaya başladı. Bu çizgideki tarih yazımı ideolojik kaygıların da etkisiyle komünist dönemde de sürdürüldü. Arnavutluk Bilimler Akademisi'nin yayınlarında günümüzde bile Osmanlılar'dan fanatik ve hoşgörüsüz olarak bahsedildiğini okumak mümkündür. Bu kapsamda, Osmanlı Devleti'nde Arnavutlar'ın ağır vergi yüküyle ezildiği, ayrıca Arnavutlar'ın en temel insan haklarından yoksun bırakıldığı ve katledildiği yönündeki görüşlere de yer veriliyor. Arnavutluk'ta gelişen bu yöndeki tarih yazımı Kosova'da da

benimsenmiş bulunuyor.

Aslına bakılırsa, sadece Arnavutlar arasında değil, genel olarak bütün Balkan ülkelerinde Osmanlı tarihi gerçeklerden saptırılmış ve eksik olarak okutuluyor. Türkiye Balkanlar ile

tarihi ilişkilerini pozitif olarak bulmasına rağmen, Balkan halkları ve hükümetleri söz konusu ortak tarihi farklı biçimde algılayabiliyor. Dahası, Balkanlar'daki bazı milliyetçi çevreler, günümüzde ülkelerinde yaşanan bazı talihsizlik ve yanlışlar için bile Osmanlı dönemini suçlama eğilimindedir.

Osmanlı Devleti'ne yönelik bu yöndeki önyargıları iki temel faktörle izah etmek mümkündür. Birincisi, 19. yüzyılda Balkan halkları Batılı romantik etnik milliyetçiliğin etkilerine maruz kaldı. Balkanlı romantik milliyetçiler ulusal kimliklerin şekillenmesi ve bağımsızlık isteğinin doğması noktasında başarılı rol oynamakla kalmadı, aynı zamanda Osmanlı tarihinin gerçeklerden çarpıtılmış bir şekilde yorumlanmasına zemin hazırladı. İkincisi, halkların kolektif hafızasının çok gerilere gidemediği söylenebilir. Balkan halklarının Osmanlı dönemiyle ilgili daha çok 19. yüzyılı ve 20. yüzyılın başlarını hatırladıkları söylenebilir. Oysa belirtilen dönemlerde sadece Balkanlar'da değil, Anadolu dahil olmak üzere, Osmanlı Devleti'nin diğer yerlerinde de idari bozukluklar ve iç karışıklıklar yaygın olmuştur.

Balkan ülkelerinin okullarında günümüzde okutulan tarih ders kitaplarının içerik, metin ve söylem analizi yapıldığında, genel olarak Osmanlılar hakkında tarafsız bir üslupla bahsedilmediği, tartışmalı konularda alternatif görüşlere pek yer verilmediği, milliyetçi ve bazen hakaret içerikli ifadelerin kullanıldığı görülebilir. Bununla birlikte kitaplarda yazarların ideolojik ve siyasi kaygıları da hissedilebilir. Diğer taraftan, Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'daki döneminin daha çok askeri ve siyasi yönleriyle anlatıldığı, Osmanlıdaki sosyal, kültürel ve dini yaşama ise pek fazla yer verilmediği tespit edilebilir. Oysa Osmanlı tarihinin daha objektif bir şekilde anlatılması için, Osmanlı döneminde Balkanlar'da var olan sosyal ve kültürel yaşamın, aile yapısının, eğitim sisteminin, sosyal gruplar arası ilişkilerin, dini kurumların ve dini gruplar arası ilişkilerin de incelenmesi gerekir. Osmanlı tarihi sadece askeri ve siyasi tarih anlatımıyla ele alındığı sürece, Balkanlar'daki okuyucular Osmanlı toplumunda dini toleransın var olduğunu, Osmanlı döneminde kiliselerin restore edildiğini ve bunun gibi konuları öğrenemeyecektir. Netice olarak, dürüstlük kıstası gereğince Balkan tarih yazımında Osmanlılar'a ilişkin daha dengeli bir bakış açısı geliştirilebilir. Bunun için ise Osmanlı dönemine ilişkin daha bütüncül ve daha kapsayıcı incelemelere yer verilmelidir.

Kaynakça:

Aleks Buda, Kristo Frasheri, Hysni Myzyri ve diğerleri, Historia e Popullit Shqiptar, Rilindja

Kombetare, Vitet 30 te shek. XIX-1912, Vol. 2 (Tirana, Akademia e Shkencave e Shqiptare, Institutie Historise, Botimet Toena, 2002) ss. 23-25.

Charles and Barbara Jelavich, The Establishment of the Balkan National States, 1804-1920 (Seattle ve Londra, University of Washington Press, 1997) s. 222.

Dennis P. Hupchick, The Balkans from Constantinople to Communism (New York, Palgrave, 2002) s. 303.

Kaynak/Source: